

Wysoka jakość edukacji w Polsce po „edukacyjnym okrągłym stole”

Alicja Wojtyna-Jodko

Stowarzyszenie Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych i Technicznych (SNPPiT)

Bydgoszcz, kwiecień 2019 r.

1. WSTĘP

Niezbędnymi elementami procesu nauczania są uczeń i nauczyciel. Nauczanie jest efektywne, gdy nauczyciel, który tym procesem kieruje, osiąga zamierzone cele, a uczeń rozwija w sobie przewidziane kompetencje, przy czym relacja między nimi opiera się na wzajemnym szacunku i akceptacji. W przeciwnym razie uczeń się czegoś nauczy, ale nie wiadomo czego, a skutek oddziaływania nauczyciela na ucznia może być przeciwny do zamierzonego.

2. UCZEŃ

Każde dziecko rodzi się ze zdolnością do innowacji i kreatywności – osoba dorosła nie jest w stanie przewidzieć wszystkiego, co potrafi wymyślić małe dziecko. W procesie wychowania w rodzinie zbyt wiele dzieci traci naturalne zdolności innowatora i odkrywcy ze względu na niewystarczającą wiedzę rodziców, dziadków i opiekunów w zakresie kierowania przez nich prawidłowym rozwojem dzieci, w tym emocjonalnym i intelektualnym. Rodziny nie mają wystarczającego wsparcia instytucjonalnego w tym zakresie.

Do przedszkola i szkoły trafia zbyt wiele dzieci z zaburzeniami rozwoju emocjonalnego oraz uzależnionych od mediów elektronicznych. Utrudnia to, a w skrajnych przypadkach uniemożliwia, rozwój intelektualny dzieci i uzyskiwanie przez nie dobrych wyników nauczania w szkole.

3. NAUCZYCIEL

Kształceniem nauczycieli zajmują się uniwersytety publiczne podległe ministrowi właściwemu ds. szkolnictwa wyższego, które w zakresie metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów mogą współpracować z nauczycielami – praktykami z tytułem doktora.

Nauczycielem może być wyłącznie osoba legitymująca się dyplomem magistra z przedmiotu, którego uczy lub pokrewnego. Nauczyciel-stażysta otrzymuje niezbyt wysokie wynagrodzenie. Jeżeli sprawdzi się w tym zawodzie, tzn. wytrzyma pierwszych 10 miesięcy pracy z uczniami, a prezentacje wyników pracy jego uczniów na zajęciach pozalekcyjnych zostaną wysoko ocenione przez społeczność szkolną, otrzymuje znaczącą podwyżkę wynagrodzenia i umowę o pracę na czas nieokreślony.

Wynagrodzenia nauczycieli wypłacane są centralnie według jednakowych i ściśle określonych reguł w całym kraju, według kryteriów uwzględniających poziom wykształcenia (w tym liczbę studiów uzupełniających, tj. podyplomowych, na drugim kierunku, doktoranckich etc.) i staż pracy. Nauczyciel, który powinien być autorytetem dla swoich uczniów, nie może być zbyt uzależniony od lokalnych nacisków. Dyrektor szkoły może przyznawać dodatkowe gratyfikacje wyróżniającym się (jego zdaniem) nauczycielom. MEN za pośrednictwem kuratoriów utrzymuje i na bieżąco aktualizuje centralną bazę danych nauczycieli (ze skanami ich dyplomów włącznie).

W trakcie pracy zawodowej nauczyciel ma systemowo określoną możliwość i obowiązek regularnego (np. przynajmniej co 5 lat) uaktualniania swojej wiedzy w zakresie nauczanego przedmiotu/ów i pedagogiki, poprzez udział w ww. uniwersyteckich studiach uzupełniających oraz konferencjach specjalistycznych, przy czym dla poszerzenia warsztatu dydaktycznego najistotniejsza jest wymiana doświadczeń między nauczycielami uczącymi w szkołach na wszystkich poziomach (szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne) na terenie całego kraju.

Firmy szkoleniowe nie kształcą, tylko szkolą w bardzo wąskim zakresie, i dlatego nie stanowią wystarczającego źródła wiedzy potrzebnej do rozwoju kompetencji nauczycieli.

4. WYSOKĄ JAKOŚĆ EDUKACJI zapewniają:

- 4.1. **Struktura systemu edukacyjnego**, która obejmuje cztery trzyletnie etapy kształcenia: etap I – klasy 1 - 3 szkoły podstawowej, etap II – klasy 4 - 6 szkoły podstawowej, etap III – (*lower secondary*) klasy 1 – 3, np. gimnazjum, etap IV – (*upper secondary*) liceum ogólnokształcące (4-letnie) oraz szkoła zawodowa: zasadnicza (np. 7 semestrów) i technikum (5-letnie). Po każdym etapie kształcenia (oprócz wystawienia ocen) wszyscy nauczyciele, uczący w danej klasie, wystawiają każdemu uczniowi uzgodnioną wspólnie opinię, a na zakończenie każdego typu szkoły odbywa się egzamin, który obejmuje odpowiedzi na pytania otwarte, zadane przez nauczyciela, oraz przygotowaną wcześniej przez ucznia prezentację na wybrany przez niego temat. Odstępuje się natomiast od testów wielokrotnego wyboru.
- 4.2. **Współpraca psychologów i pedagogów z rodzinami**: w gabinetach lekarskich, oprócz kontroli stanu zdrowia fizycznego, prowadzi się także kontrolę rozwoju emocjonalnego i intelektualnego każdego dziecka od jego urodzenia. Dzięki temu do przedszkoli i szkół trafiają dzieci prawidłowo rozwinięte w zakresie m.in. emocjonalnym i intelektualnym, zdolne do dalszego kształcenia się.
- 4.3. **Niezbyt liczne klasy, maks. 20-osobowe (a grupy przedszkolne mniej liczne)**, co umożliwia nauczycielom indywidualne podejście do każdego ucznia, natychmiastowe rozpoznanie i reagowanie na pojawiające się zaburzenia w jego rozwoju.
- 4.4. **Właściwie wykształcony nauczyciel i odpowiednio wynagradzany** jest w stanie zapanować nad klasą i kieruje procesem uczenia się każdego ze swoich uczniów. Cieszy się autorytetem i jest przewodnikiem w procesie uczenia się ucznia, a nie przekąźnikiem tzw. wiedzy, czyli szczegółowych informacji powszechnie dostępnych w Internecie. Nauczyciel organizuje w klasie przestrzeń edukacyjną, w której uczniowie w zorganizowanym działaniu (kończącym się sukcesem) i przeżywaniu pozytywnych emocji sami zdobywają potrzebne informacje oraz je wykorzystują w zaplanowanych przez nauczyciela i wymyślonych przez uczniów nowych kontekstach. Wykształcają w sobie kompetencje potrzebne na rynku pracy.
- 4.5. **Nauczanie w trybie klasowo-lekcyjnym połączone z zajęciami pozalekcyjnymi**. Formalna edukacja szkolna obejmuje obowiązkowe nauczanie w przewidzianym podstawą programową oraz ramowymi planami nauczania trybie klasowo-lekcyjnym oraz w trybie zajęć pozalekcyjnych. Każdy nauczyciel w ramach **pensum (18 godzin lekcji + 2 godziny na przygotowanie etc. + 2 godziny zajęć pozalekcyjnych = 22)** prowadzi 2 godziny zajęć pozalekcyjnych. Nauczyciel przedstawia dyrekcji swój program tych zajęć, obejmujący zakres tematyczny i formę jego realizacji, wybrany zgodnie z zainteresowaniami nauczyciela i uczniów. Każdy uczeń szkoły uczestniczy w wybranych przez siebie zajęciach pozalekcyjnych. Na zakończenie każdego roku szkolnego **uczniowie (w zespołach) prezentują** społeczności szkolnej (koledzy, nauczyciele i rodzice) **efekty swojej pracy** w ramach zajęć pozalekcyjnych. W ten sposób zajęcia w szkole staną się dla uczniów bardziej interesujące, a nawet i fascynujące, umożliwiając im odkrywanie i rozwijanie swoich pasji, jak też stanowić będą jeden z elementów oceny pracy nauczycieli.
- Edukacja szkolna powinna być uzupełniona** przez gęstą i różnorodną sieć placówek kształcenia pozaszkolnego, czyli tzw. edukację nieformalną (*non-formal education*), na którą składają się m.in. domy kultury, muzea, centra nauki, wystawy interakcyjne, ogrody botaniczne i zoologiczne, ścieżki edukacyjne etc. Młodzież rozwijająca swoje zainteresowania, również popołudniami, jest bardziej odporna na uzależnienia i oddziaływania patologiczne. Istotne znaczenie ma również wiedza potoczna uczniów, uzyskana w wyniku edukacji pozaformalnej (*informal education*), czyli w wyniku oddziaływania środowiska, tzn. rodziny, rówieśników i mediów. Wiedza potoczna bywa często błędna, ale ponieważ jest wykorzystywana w życiu codziennym przez każdego człowieka, dlatego powinna być korygowana i rozwijana przez nauczycieli.
- 4.6. **Nowocześnie wyposażone szkolne pracownie przedmiotowe i ww. ośrodki kształcenia pozaszkolnego**.

4.7. **Programy nauczania** zawierają dobrze wyważone proporcje podstawowej wiedzy uniwersalnej z każdego przedmiotu i najnowsze wyniki badań naukowych. Są systematycznie aktualizowane, np. co 5 lat. Ramowe plany nauczania zawierają taką liczbę godzin, która umożliwia realizację celów kształcenia określonych dla każdego przedmiotu. Istotne są też ścieżki międzyprzedmiotowe. Ze względu na nasycenie urządzeniami technicznymi życia codziennego oraz coraz bardziej zaawansowany technologicznie przemysł, kształcenie ogólne w zakresie biologii, chemii i fizyki obejmuje całą populację uczniów od przedszkola do matury. Ponieważ każdy uczeń rozwija się w innym tempie, w różnym momencie życia odkrywa swoją pasję (wówczas jego rozwój przyspiesza), każda ścieżka kształcenia, zwłaszcza zawodowego, musi być drożna – umożliwiać podjęcie studiów na uczelni. Najlepszym inżynierem specjalistą jest pasjonat, który poznał pracę na stanowisku robotnika, a później technika. Możliwość dalszego kształcenia jest ważna zwłaszcza dla osób pochodzących z małych miejscowości. W obecnym kształcie szkoły branżowe praktycznie nie dają takiej możliwości ze względu na niewystarczający zakres kształcenia w zakresie biologii, fizyki i chemii.

4.8. **Egzaminy** w formie testów, których odpowiedzi można znaleźć w Internecie lub zgadnąć, nie mają dziś sensu. Egzamin na zakończenie każdego typu szkoły obejmuje odpowiedzi ucznia na pytania otwarte, zadane przez nauczyciela, oraz prezentację zdającego, przygotowaną przez niego wcześniej, na wybrany przez siebie temat.

Ocenianie takich egzaminów wymaga znacznie więcej wysiłku od egzaminatorów, ale lepiej przygotowuje uczniów do potrzeb współczesnego rynku pracy.

4.9. **Zero tolerancji dla agresji w szkole**: dyrekcja szkoły zgłasza odpowiednim służbom każdy przejaw agresji ze strony ucznia w stosunku do innych uczniów oraz do nauczycieli, a te interweniują w środowisku rodzinnym agresywnego ucznia.

4.10. **Systematyczna ocena pracy szkoły, nauczyciela i ucznia**

4.10.1. Kryteria oceny pracy SZKOŁY z punktu widzenia potrzeb rozwoju państwa:

- kreatywne inicjatywy oddolne nauczycieli oraz ich uczniów;
- doskonalenie się nauczycieli w oderwaniu od miejsca pracy;
- liczba nauczycieli, którzy w trakcie zatrudnienia w szkole uzyskali stopień doktora;
- liczba uczniów, kończących szkołę w porównaniu z liczbą uczniów danego rocznika rozpoczynających naukę w klasie pierwszej w tej placówce, w tym kończących szkołę z wynikiem lepszym niż uzyskany przy ukończeniu poprzedniego etapu edukacyjnego;
- współpraca ze stowarzyszeniami nauczycielskimi;
- liczba przedmiotów realizowanych na poziomie rozszerzonym;
- różnorodność tematyki i form prowadzenia zajęć pozalekcyjnych przy udziale około 50% z zakresu przedmiotów: matematyka, fizyka, chemia, biologia, technika, informatyka etc.;
- liczba uczniów wybierająca większą liczbę zajęć pozalekcyjnych;
- nowoczesne, standardowe i ponadstandardowe wyposażenie pracowni przedmiotowych.

4.10.2. Do kryteriów oceny NAUCZYCIELA zalicza się również:

- wywiązywanie się z obowiązku doskonalenia się: im bardziej różnorodne formy i zakresy tematyczne, tym wyższa ocena;
- aktywny udział w ww. formach doskonalenia poprzez prezentowanie wystąpień nt. swoich doświadczeń zawodowych;
- uzyskanie stopnia doktora;
- opieka nad praktykantem i nauczycielem-stażystą;
- ocena wystawiona przez społeczność szkolną dla prezentacji, w których uczniowie przedstawiają wyniki swoich prac w ramach zajęć pozalekcyjnych, prowadzonych przez danego nauczyciela;
- organizowanie wycieczek do zakładów i instytucji, w tym muzeów i centrów nauki;
- zapraszanie na lekcje przedstawicieli różnych zawodów, w tym rodziców;
- wypracowanie i stosowanie innowacyjnych, aktywizujących metod nauczania i organizacji pracy z uczniami;
- liczba uczniów, którzy pokonali trudności w uczeniu się i wyraźnie poprawili swoje wyniki;
- liczba uczniów, którzy odkryli swoją pasję i ją rozwijają.

4.10.3. Wewnątrzszkolny system oceniania jest akceptowany przez nauczycieli i uczniów, stosowana jest ocena kształtująca. Do kryteriów oceny UCZNIA zalicza się również:

a) W SZKOLE

- wkład pracy, zaangażowanie, pokonywanie trudności, systematyczność i postępy;
- zgodną i twórczą współpracę w grupie;
- inicjatywę w poszukiwaniu wiedzy i rozwiązywaniu problemów;
- liczbę zajęć pozalekcyjnych, w których bierze udział.

b) EGZAMINY ZEWNĘTRZNE

- egzaminatorem z danego przedmiotu może być tylko nauczyciel tego przedmiotu, uczący na odpowiednim etapie edukacyjnym, lub dydaktyk tego przedmiotu zatrudniony w publicznej uczelni akademickiej;
- prac egzaminacyjnych nie może sprawdzać komputer, gdyż eliminuje to wszelką innowacyjność i kreatywność egzaminowanego;
- w celu ujednolicenia oceniania należy wyeliminować klucze odpowiedzi i zastąpić je treningiem egzaminatorów polegającym na tym, że kilku egzaminatorów (bez możliwości porozumiewania się) ocenia tę samą pracę w oparciu o precyzyjne kryteria – formułowanie kryteriów i trening trwają tak długo, aż większość egzaminatorów tę samą pracę oceni tak samo lub oceny będą zbliżone, a egzaminatorzy dający oceny drastycznie odbiegające od pozostałych tracą uprawnienia;
- podniesienie progu zdanego egzaminu maturalnego do przynajmniej 50% poprawnych odpowiedzi;
- na wszystkich etapach edukacyjnych stosuje się pytania otwarte i prezentacje;
- pierwszy sprawdzian zewnętrzny jest możliwy dopiero pod koniec klasy VI.

5. NOWOCZESNOŚĆ SYSTEMU EDUKACYJNEGO polega na:

5.1. Odejściu od pedagogiki rosyjskiego psychologa Lwa Wygotskiego

Lew S. Wygotski	Jacek Filek
Wg powszechnie stosowanej w Europie i na świecie teorii rosyjskiego psychologa Lwa S. Wygotskiego (1896 -1934): „Dziecko z rozwiniętą samoregulacją potrafi ‘uczyć się na żądanie’: -uczy się wtedy, kiedy nauczyciel tego wymaga, -uczy się tego, co powiedział nauczyciel”. Maria Tyczyńska, Systemy wychowawcze, cz.3 – Lew Wygotski https://dziecisawazne.pl/systemy-wychowawcze-cz-lew-wygotski/ „Uczenie się na żądanie” uniemożliwia innowacyjność!	„Niepokojąca bliskość wychowania i zawładania – zarówno w sferze czysto prywatnej jak i społecznej – wymaga od podejmującego namysł nad wychowaniem szczególnej czujności. (...) formalnym celem właściwie pojętego wychowania winno być samozniesienie (...) w tym sensie, iż podmiot wychowujący winien usilnie dążyć do osiągnięcia takiej sytuacji, gdzie sam będzie już – jako wychowujący – zbędny.” Dr Jacek Filek, Instytut Filozofii UJ Wychowanie do samowychowania, Fizyka w Szkole, nr 1/2000

i twórczym wykorzystywaniu elementów pedagogiki Janusza Korczaka, Marii Montessori, Jeana Piageta, a w zakresie metodyki nauczania fizyki – dr. Kazimierza Badziąga.

5.2. Zmianie roli nauczyciela z przekazującego wiedzę na kierującego procesem uczenia się ucznia, tzn. minimalizowaniu zakresu stosowania w nauczaniu klasowo-lekcyjnym metod podających przy jednoczesnym zwiększaniu zakresu stosowania metod aktywizujących. Punktem wyjścia realizacji każdego tematu jest wiedza potoczna uczniów.

5.3. Wykorzystywaniu elementów życia codziennego w procesie kształcenia: w dobie powszechnego zagrożenia uzależnieniem młodych niewykształconych osobowości od mediów elektronicznych bardzo istotne jest to, aby mając w szkole dostęp do najnowocześniejszych urządzeń nauczyciel wykorzystywał świat wirtualny jako uzupełnienie świata rzeczywistego. Częste obecnie zastępowanie eksperymentów, odbywających się w świecie rzeczywistym, eksperymentami wirtualnymi powoduje jeszcze większe wyobcowanie dzieci i młodzieży ze świata rzeczywistego, w którym przecież będą musiały umieć przetrwać, nawet jeżeli dostęp do zasilania energią elektryczną nie będzie przez jakiś czas możliwy.

5.4. Zmianie sposobu egzaminowania, tzn. porzuceniu testów wielokrotnego wyboru jako podstawowej formy egzaminowania na rzecz pytań otwartych, przygotowanych przez nauczycieli, oraz prezentacji uczniów na wybrany przez siebie temat.

5.5. Systematycznemu doskonaleniu nauczycieli: w trakcie pracy zawodowej aż do emerytury nauczyciel ma obowiązek i możliwość regularnego (np. co 5 lat) uaktualniania swojej wiedzy w zakresie nauczanego przedmiotu/ów i pedagogiki poprzez udział w uniwersyteckich studiach uzupełniających oraz konferencjach specjalistycznych, przy czym dla poszerzenia warsztatu dydaktycznego najistotniejsza jest wymiana doświadczeń między nauczycielami uczącymi w szkołach na wszystkich poziomach (szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne) na terenie całego kraju.

5.6. Interdyscyplinarności polegającej na ścisłej współpracy nauczycieli różnych przedmiotów, zwłaszcza pokrewnych, nauczających w jednej klasie, w celu lepszej korelacji wspólnych treści nauczanych w ramach różnych przedmiotów.

Istotny jest też udział inżynierów, zatrudnionych w przemyśle, w życiu szkoły, zwłaszcza zawodowej. Nauczyciele przygotowują uczniów do pracy we wszystkich sferach życia publicznego i gospodarczego, a większość z nich nie ma doświadczenia w pracy poza systemem edukacji (maturzysta podejmuje studia na uniwersytecie, a po uzyskaniu dyplomu wraca do szkoły jako nauczyciel). Inżynier, łączący pracę w szkole z zatrudnieniem w przemyśle, może wносить zdrowy intelektualny ferment do środowiska szkolnego.

5.7. Powszechnym dostępie nauczycieli i uczniów do nowoczesnie wyposażonych szkolnych pracowni przedmiotowych oraz gęstej i różnorodnej sieci ośrodków kształcenia pozaszkolnego.